

Sămănătorul

Revistă Literară Săptăminală

Sumarul :

GIOSUÈ CARDUCCI.

St. O. IOSIF. — Cătră copaci (trad. din Carducci).

G. VÎLSAN. — Un ales al neamului : Grigorescu.

ECATERINA PITIȘ. — Mamei (poesie).

M. SADOVEANU. — Vremuri de bejenie (VI, VII).

R. D. ROSETTI. — Epigramă.

I. SCURTU. — Cronică :

I. *Teatru* : Turneul d-lui Z. Birsan.

II. *Cărți* : Opera d-lui A. C. Popovici și contele Iuliu Andrassy. — «Dreptul de autor al străinilor în România» de Tr. G. Djuvara. — Căldare.

III. *Reviste* : «Viața Românească». — «Neamul Românesc». — «L'Industrie roumaine». — »Familia».

IV. *Ziare* : «Răvașul».

În supliment : Priveliști de pe Valea Bistriței.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

B-dul ACADEMIEI No. 3. — Str. EDGAR QUINET No. 4.

BUCUREȘTI.

EXEMPLARUL :

In țară . . . 20 bani

In străinătate 25 »

ABONAMENTUL ANUAL :

In țară . . . 10 lei

In străinătate . 12 »

„Minerva“ Institut de Arte Grafice
și Editură — București,
Bulevardul Academiei, 3. — Edgar Quinet, 4.

A APĂRUT:

Negoțul și meșteșugurile în trecutul Romănesc

Formind volum III din Istoria Românilor în chipuri și icoane

DE

N. IORGA

Prețul Lei 2.50

A apărut:

RÎNDUNEL POESII

POESII

DE

O. CARP

DE

HENRIC IBSEN

TRADUCERI

DE

D. ANGHEL și ST. O. IOSIF

De vânzare la toate librăriile.

Prețul Lei 2.50

Cărti apărute în editura Insti-
 tutului de „Minerva“
 arte grafice
 Bulevardul Academiei, 3. — Edgar Quinet, 4.

AUTORII CLASICI

	<u>L. B.</u>		<u>L. B.</u>
ALECSANDRI V. — Poesii . . .	1.50	EMINESCU M. — Poesii postume	1.50
— Teatru, vol. I	1.50	— Scrieri politice și literare	2.—
— Teatru, » II	1.50	— Literatură populară . . .	1.50
— Teatru, » III	1.50	FILIMON N. — Ciocoi vechi și noi	1.50
— Prosă	1.50	ISPIRESCU P. — Legendele sau basmel Romînilor	1.50
ALECSANDRESCU GR. — Versuri și prosă	1.25	NEGRUZZI C. — Prosă	1.50
BĂLCESCU N. — Istoria Romî- nilor supt Mihai-Viteazul . .	1.50	ODOBESCU AL. — Vol. I. Opere complete	1.50
BOLINTINEANU D. — Poesii . .	1.50	PANN ANTON. — Opere comp- lete	1.50
CREANGĂ I. — Opere complete.	1.50		
EMINESCU M. — Geniu pustiu .	2.—		

NB. — Toate aceste scrieri — exceptînd „Poesii Postume“ și „Geniu Pustiu“, de Eminescu, — se găsesc în ediții de lux . . . à Lei 3.— vol.

AUTORII CONTIMPORANI

	<u>L. B.</u>		<u>L. B.</u>
ALDEA-SANDU C. — În urma plugului	1.50	HODOȘ CONSTANȚA. — Frumos.	1.50
— Drum și popas	1.25	IORGA N. — Cuvinte adevărate.	2.50
BÎRSAN Z. — Visuri de noroc .	2.—	— Drumuri și orașe din Ro- mânia	2.50
BELDICEANU N. N. — Chipuri de la mahala	1.50	— Sate și mănăstiri din Ro- mânia	2.50
BOUREANU EUG. — Povestiri din copilărie	1.50	— Pe drumuri depărtate . .	1.50
CHENDI IL. — Preludii	2.50	— Neamul românesc în Bu- covina	2.50
— Foiletoane	2.50	— Neamul românesc în Ar- deal și țara ungurească, 2 volume à	2.50
— Fragmente	2.50	— Gînduri și sfaturi ale unui om ca oricare altul . . .	1.50
COATU N. GR. — Din viața ță- rânească	1.—	— Ștefan-cel-Mare și Mihai- Viteazul	—50
CUNȚAN MARIA. — Poesii . . .	1.25	— Istoria Românilor în chi- puri și icoane	2.50
DELATISNANA CORN. IOANA. — 100 basme pentru copii . . .	2.50	IOSIF ST. O. — Din zile mari .	2.—
EMILGAR-GĂRLEANU. — Bătrîni FLAMMARION C. — Tainele ce- rului (tr. d. H. G. Lecca) . .	1.50	— Credințe	1.50
GENLIS D-NA (de). — Povestiri morale pentru tinerime . . .	1.50	LECCA G. H. — Poesii	1.50
GORUN ION. — Taina a șasea .	1.50	LIVESCU FLOREA MARIN. — Nu se cuvine!	1.50
GRIGOROVITZA EM. — Chipuri și graiuri din Bucovina.	2.50	MANOLACHE-HOLDA I. — Fețe .	1.50

	L. B.
PAPAHAĞI N. și JULES BRUN . . .	
Moșneagulde la munte . . .	1.50
PAUL AUGUSTIN. — Între Someș și Prut . . .	1.50
PETRESCU-PETRA N. — Ilie Marin . . .	1.50
POP VASILE. — Ris și plins . . .	1.50
— Domnița Viorica . . .	2.—
POPOVICI C. AUREL. — Vorbe înțelepte . . .	1.50
ROSETTI R. D. (Max). — Între Capșa și Palat . . .	2.—
Rutenisarea Bucovinei . . .	3.50
SADOVEANU M. — Povestiri . . .	1.50
— Crîșma lui moș-Precu. . .	2.—
— Dureri înăbușite . . .	2.—

	L. B.
SADOVEANU M. — Șoimii . . .	1.50
— Povestiri din război . . .	2.—
— Floare-Oflită (roman). . .	2.—
— Amintirile căprarului Gheorghită . . .	2.—
SCROB C. — Rouă și brumă . . .	1.50
SCURTU AUREL. — Căluza stațiilor Balneare și Climate-riche din România . . .	2.50
SLAVICI I. — Vatra părăsită. . .	2.—
— Din bătrîni. . .	2.50
TEODORU A. GH. — Din viața marinarului . . .	1.50
VOINEȘTIE-BRĂTESCU I. — Nuvele și schițe . . .	1.5

BIBLIOTECA POPULARA „MINERVA”

	L. B.
No. 1—3. Istoria populară a Romînilor . . .	—45
» 4. Cîntarea Romîniei . . .	—15
» 5. Istoria populară a literaturii Romîne . . .	—15
» 6. Revoluția lui Tudor Vladimirescu . . .	—15
» 7. Perderea Basarabiei. . .	—15
» 8. Unirea Principatelor. . .	—15
» 9. Mihail Cogălniceanu. . .	—15
» 10. Vasile Alecsandri . . .	—15
» 11. Stefan-cel-Mare . . .	—15
» 12-13. Istoria lui Mihai Vi-teazul, de N. IORGA . . .	—25

No. 14. Revoluția lui Horia . . .	—15
» 15. Răpirea Bucovinei . . .	—15
» 16. Cum să ne creștem copii . . .	—15
» 17. Păstrarea sănătății . . .	—15
» 18. Ce să citim? . . .	—15
» 19. 10 Mai . . .	—15
» 20-22. Războiul pentru ne- tîrnare . . .	—45
» 23. Viața și faptele Mitro- politului Moldovei Veniamin Costachi . . .	—15
» 24. Aritmetică . . .	—15
» 25. Femeia în revoluția din Rusia de E. Arbore-Ralli . . .	—15

BIBLIOTECA MUSICALĂ „LIRA ROMÂNĂ”

Conținînd cele mai frumoase romane și cîntece
naționale romîne pentru voce și piano

NUMEREELE APARUTE :

1. Deșteaptă-to Române. Cîntec pa-
triotic.	11. Cucuruz cu frunza'n sus. Cîntec
popular.
2. Luna doarme. Romanță populară.	12. Fetio din acel sat... Arie din
Transilvania.
3. Aoleu! Arie populară.	13. Popa zice că nu bea. Arie popular.
4. Suspine crude. Romanță populară.	14. Inimioara mea. Arie populară.
5. Cit te-am iubit. Romanț. popular.	15. Am un leu și vreau să-l bea.
Cîntec popular.
6. Călugărul. Melodie populară.	16. Pasăre galbenă'n cioc. Cînt. pop.
7. Pentru tîno Jano. Cîntec popular.	17. Imnul Regal Român de Hübsch.
8. Două fete spală lină. Arie popul.	18. Cîntecul Gîntei Latine.
9. Ce te legeni codrule? Romanță.	
10. Steluța. Romanță.	

Prețul unui Ex. 20 bani.

De vânzare la toate librăriile din țară și la Instit. de arte graf.

și edit. „MINERVA”, București, B-dul Acad., 3.—Edgar Quinet, 4.

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția și Administrația : Bd. Academiei, 3, Strada Edgar Quinet, 4. BUCUREȘTI	Redactori : D. ANGHEL, ST. O. IOSIF, M. SADOVEANU, G. SANDU-ALDEA, I. SCURTU	ABONAMENTUL ANUAL În țară 10 lei În străinătate. 12 »
--	--	---

GIOSUÈ CARDUCCI

Gloriosul Titan al poeziei italiene a primit încununarea oficială supremă din partea sfatului înțelepților și dreptilor cari hotărăsc în fiecare an asupra acordării premiului literar al Fundațiunii Nobel.

De acest premiu s'a învrednicit, pîn'acum, scriitorii Sully Prudhomme, Frédéric Mistral, Björnstjerne Björnson, Mommsen, Echégaray și Siepkiewiecz.

Toți acești scriitori sînt de o potrivă o glorie a neamului lor și a omenirii întregi: creațiunea lor este eternă tocmă prin individualitatea lor națională compactă din care s'a înălțat peste toate țările simfonia omenescului universal.

Dăm aci traducerea unei poezii a lui Carducci, care arată nepăsarea senină a adevăratului geniū față de cele mai depline triumfuri pe care le poate îmbia această lume.

Către copaci.

*Umbrești culmi repezi, largi singuratăți,
 Dar nu'mi ești drag, întunecat ștejar :
 Cu ramuri verzi tu'mpodobeai barbari
 Pustietori de tronuri și cetăți.*

*Tu, laur sterp, și măi prejos îmi pari :
 Tu minți, oricît de falnic verde-arăși
 Pe cîmpul veșted, saū, când, alte dăfi,
 Luceai pē frunți pleșuve de Kesări.*

*Mi-ești dragă, viță, tu ce crești bogată
 Din lut pîetros, ca să'mi îmbii paharul
 Uitării înțelepte 'n vremuri grele.*

*Măi scump mi-e bradul : el va 'nhide-odată
 În patru scînduri, neted, tot amarul
 Și zbuciumul, și visurile mele.*

Trad. de ST. O. IOSIF.

Un ales al neamului : Grigorescu

Acum vre-o trei ani, pe iarnă, la Ateneu se deschisese o Expoziție cu multe tablouri ale lui Grigorescu. În iarna aceea urită, când deabia înnotaî prin troiene și când frigul îți îngheța minile, în fie-care dimineată dam fuga să mă încălzesc și să visez la primăvara din tablourile maestrului. Mă așezam între ciobanii cu mintene cafenii și între fetele care torc mergînd pe drumuri de țară. Afară de servitor nimeni nu mai era în sală, și mă puteam înțelege în voie cu tot poporul din jurul meu.

Mă gîndeam adesea : Unde o fi maestrul pe iarna asta grozavă ? Poate la Cimpina, în căsuța cea veche cu flori la fereastră și cu ștreășină la poartă, pe care o văz într'o ramă de aur... Stă plecat cu ochii lui albaștrii de copil pe vre-o nouă pînză din care se desface zîmbitoare o primăvară fragedă.

Ce fericiți trebuie să fie oamenii care au primăvara în casă !

Și une-orî soarele bătea în perdelele albe ale sălii ! Uu zîmbet alerga de la un capăt la cel-lalt al tablourilor. Merii înfloriți de pe coastă își scuturau florile, șirurile de munți se luminau, și dacă ai fi ascultat mai bine ai fi auzit departe, ca prin vis, talangele turmelor risipite pe povirnișurile scaldate în lumină.

În curînd auzeam ușa scîrțîind. Intra d. Vlahuță — dumnealui îngrija de vînzarea tablourilor —. După ce își lăsa blana pe o canapea, frecîndu-și minile venea să vază dacă e aci tînărul pe care-l găsește în multe dimineți. Peste puțin boierimea începea să se îndese privind cărțile de vizită înfipite în rame. Mă încredințam acum că și moda e bună la ceva ; tablourile se vindeau repede. Vedeau orî nu, toți cei care cumpărau, cu cită frumusețe sînt dăruiți în schimbul banului lor, Dumnezeu știe ! Însă eu mă întristam tot mai mult, căci mi se răpeau pe rînd tablourile cele mai frumoase.

Am fost mîhnit adînc văzînd că un domn oare-care cumpără secerișul unei holde în soare. Tot așa m'am supărat cînd alt cineva și-a pus cartea de vizită în colțul unui cîmp plin de flori prin care trec ciți-va țărani. Mai aveam un tablou mic, o fetiță în flori ; ținea mai puțin de cit o palmă și mă bucuram : «Pe ăsta nu mi-l va lua nimeni. E prea scump. Două mii de lei!» Cînd, într'o dimineată, văzui în ramă un bilețel cu numele d-lui Al. Vlahuță. Mi se părea că sînt furat, și adesea mă îndemna gîndul să iau pe furiș hirtiuța aceea albă care-mi supăra ochii orî de cite orî priveam tabloul iubit. Apoi

pieri un ciobănaș, care în tot'd'auna, din cadrul lui de munți, se uita zîmbind după mine, orî unde aș fi fost în sală. [Mai pieri și o fată venită cu urciorul la isvor. Asta rîdea tot'd'auna arătîndu-și dinții mărunți și albi, micșorînd ochii dulci... Se împrăștia cu încetul poporul de păstori și primăverile toate....

Și într'o bună dimineață mi s'a spus la ușă că Expoziția e închisă.

În anii din urmă rar și puțin mai puteam vedea cîte un tablou stingher al maestrului.

Și acum, în Palatul Artelor, voi fi iar în mijlocul picturilor lui. Nu mă duc la *domnul* Grigorescu, ci la Grigorescu. Cum să spuî cînd vorbești de un om atît de însemnat «domnul»? Sînt unii oameni cari de la o vreme nu mai sînt «domni»; ei trec chiar din timpul vieții în locul nemuritor în care se adună eroii neamurilor. A-î numi «domni» ar fi a-î înjosi, alăturîndu-l de atîția «domni» de care te lovești toată ziua pe strade.

Iată-mă și în catul de sus al Palatului Artelor. Pe o pînză, o anume cucoană cu fața de tibișir stă în fața unei oglinjoare. Tot tabloul în jurul figurii e cufundat în scrobeală albastră. Pe colțul pînzii scrie: «Fait au palais royal de Bucarest». Aud că tabloul ar arăta pe M. S. Regina. Cuconița asta banală, într'un decoratit de prosaic, e majestoasa noastră Regină? Negustorul ăsta care-și face reclamă pînă și pe tablourile sale, nu e Grigorescu, ce să mai zăbovesc aci! Eu după Grigorescu umblu, și colo, printre două perdele, un cioban subțirel cu căciulă de miță albă privește dintr'un pervaz bogat, se miră și nu pricepe destul mîndrețea acestei săli acoperite de geamuri, nici sgo motul mulțimii care se învîrtește în jurul lucrurilor îngrămădite.

Găsesc un scaun alături de icoana veche a «meșterului Nicu». Iar sînt în mijlocul ciobanilor și păstorițelor, a unei lumi întregi cu suflet naiv, care a adus cu sine lumina plaiurilor și aerul limpede al munților. A venit și dorobanțul și multă oștire de-o dată, ca să ia parte la slăvirea domniei de 40 ani a Regelui lor. La care tablou să te uiți mai curînd? O, mulțumire a sufletului!

Carul acela vine scîrțîind din osiile apăsate de greutatea finului oflit. Un băetan stă pe brînci în fin. Îți închipui ce bine trebuie să fie cînd boii te urnesc agale și tu stai lungit de-asupra clăii cu obrazul în finul mirositor orî cu fața spre dulcea dogoare a soarelui de munte. Frunzele pomilor din marginea drumului filfiie pînă de-asupra ta, iar une-orî crăcile te ating și foșnesc pe tine de la cap pînă la picioare. Gîndurile vin ușor și te lasă și altele vin; și te amețesc mirosurile, soarele și munții... Și carul înnaintează încet... Acum boii

cuminți aū urcat carul pînă la muche și întreaga priveliște a munților albaștrii se cufundă în urmă, înecată în marea lumină a verilor noastre. Băiatul din car a ajuns cu capul în norii spumoși cari ocolesc într'o horă albă tot cerul. Și cînd te uiți pe lingă car spre largă vedere lăsată îndărăt, nu e așa că aștepti să vie un vînt mingietor, care să adune toate aromele văilor și să ți le arunce în față?....

În colțul de colo stă puțul ruginit de vremuri, înnegrit de ploii. Iată și pe cei doi călărași la pîndă, în amurg, tablou în care toate pîdesc, toate lucrurile sînt atrase spre o umbră de om nelămurită, din fund. Spre dînsa coboară linia dealului din dreapta, spre dînsa se ridică planul pe care sînt așezați caii întinși, cu coadele drepte, cu călărașii înclinați puțin înnainte, în așteptare. Și «poinpoanele» chipiurilor se îndreaptă spre aceiaș țintă și tot spre ea se înclină chiar subțirele arc de argint al lunii. Tot tabloul te face să te încordezi și să simți cu cei doi călărași fiorul pîndeii.

Dincolo e hanul din marginea drumului într'o zi de tîrg. Clăile de fin din dos și puțul cu cumpănă abia se văd, căci multele care aū răscolit toată pulberea drumului. Prin ușoara ceață luminoasă înnaintează un Romîn, și alături fiul face pasul voinicesc spre a se ține de tată-său. Un alt sătean și-a potolit calul înnaintaș din fugă și vorbește cu flăcăul din întiul car. Carul merge înnainte domol, dus de boii blinzi, dar curînd o căruță cu buestrașul iute, înhămat cu cerc, îl va întrece. În urmă, tot mai ascunse în pulberea albă, se mai zăresc alte care pline de cîrduri vesele de fete gătite și de flăcăi. Iar la han, lingă drum, e chef și chiot. În bătătură pămîntul uscat se sguduie supt tăpile voinicilor:

Joacă hora încheiată,
Curge lumea fermecată...

Și atita veselie romînească, atita mulțămire peste tot! Cadrul e larg, dar orî cît e de larg te miri cum a putut cuprinde atita mișcare și suflet. Ai vrea să cază ramele, pînza să te ocolească de pretutindenî, să se prefacă aevea și să te pomenești și tu plin de praf în ziua aceia caldă de vară, lingă hanul vesel, să intri dînd bună-zia și să sorbi o oală de vin rece.

Pretutindenî e o viață ascunsă care se zbate intensă în pervazuri, făcîndu-te să uiți că ai în fața ta vopsele și pînze, iar că dincolo e zidul plin de întuneric. Și nu e poesia orî cărei naturi, ci a dealurilor și cîmpiilor romînești, a primăverii și a zilelor noastre de sărbătoare. Pe țărâncuța cu basmăna pe cap de colo o întilnești în zilele

verii pe căile noastre albe din poala dealurilor. Dar Dorobanțul? Îl vezi că e Român și nu poate fi alt-ceva. După ce îl cunoști? Astfel de lucruri nu se pot lămuri. Poate după ceva din mișcarea mîndră și totuși încă copilărească a capului, poate chiar după felul cum muștăcioara e ușor răsucită, după privirea tînără de vitejie și de nevinovăție a ochiului, după cum sînt încrucișate capetele glugii pe piept, ori cum căciula e turtită într'o parte. Se putea să fie și altfel, dar atunci n'ar fi fost așa de frumos și de românesc. Îți vine a te gîndi că dorobanțul a fost crescut într'o căsuță din satele noastre, în mijlocul florilor și luminiî, lîngă vite și lîngă plug. Dar dacă l-a chemat Domnitorul la oaste, atunci știe să-și ridice fruntea lui curată și în păstorul cîntecelor din fluer, în fiul ogorului, se deșteaptă toată vrednicia strămoșilor... Dar cîte spune sufletului nostru tabloul acesta? Și cîtă nădejde în puterile noastre ne dă numai frumoasa mișcare a flăcăului cu pușca la umăr! Își dă seamă că nu e om de rînd, și pricepe că face parte dintr'un neam ales. Nu pierde un neam cu astfel de flăcăi! — Nu tablouri ci sfinte icoane sînt! Icoane la care trebuie să venim cît mai des să ne rugăm și să ne înviorăm încredințindu-ne de însușirile neamului nostru.

La Grigorescu nu afli numai o meșteșugită și nouă îmbinare a elementelor tablourilor. De-ar fi fost risipite tablourile lui în toată Exponiția, le-ai putea culege dintre celelalte, strigînd: «Asta e! Asta e!» Căci toate tablourile lui au o notă deosebită de a celorlalți pictori.

Acesta e semnul după care îl cunoaște că e un *ales*. Și afară de aceasta, el ne e mai scump nouă și tablourile lui mai de preț pentru noi, fiind că ele dau sufletul, firea, lumina țării noastre.

Să fii nu numai artist mare, dar și Român mare, în țara aceasta nu-î e dat ori cui.

Spre a îndeplini o operă de artă perfectă se cer anume reguli în cari poți turna deosebite cuprinsuri. Artistul de cele mai multe ori îți spune: «Ce-ți pasă dacă eu fac tablouri cu Ifigeniî sau biserici scaldate într'o lumină polară? am îndeplinit eu regulile cerute? Am creat o operă de artă perfectă?» Artistului i se poate răspunde: «Și eu voi admira, după cum va putea mintea mea să le priceapă, Ifigeniile și bisericile cu nopți polare. Sufletul dumitale, poate, înspre acolo e îndreptat și în partea aceea e în stare a lucra mai bine. De aceea, dacă ești bun artist, nu-mi vine să-ți fac nici o imputare. Dar lasă-mă să mă închin, să slăvesc și să-mi dau inima întreagă celui care nu îndeplinește numai opere de artă, ci pune și sufletul neamului meu în tablourile lui. Un popor întreg, deșteptat, vrea să-și cunoască sufletul. De el sîntem însetați, căci el ne-ar uni pe toți ca într'o mare

frăție. Dibuim cu nerăbdare în juru-ne, dorim, iubim și nu știm ce iubim, căci n'avem nimic lămurit înaintea privirii noastre. Așteaptă tot neamul lămurirea pe care o pricepe, dar n'o poate spune. Și când vine ochiul de zeu care din marea mulțime a priveliștilor și a faptelor desface și limpezește ce e *al nostru*, cum să nu svîrlim în cale-i florile inimilor noastre, și gurile cum să nu ne cînte isbucnitoare imnuri de recunoștință? — Intre doi artiști de aceeași valoare, unul indiferent și altul iubindu-și adînc țara, voi preferi pe cel din urmă. Voi admira și pe cel-lalt, dar cu o ușoară tristețe în suflet, că acela nu s'a putut lipi de sufletul cel mare al nostru, al tuturor.

Dar unde sînt atîtea alte pînze din sutele cari au eșit de supt mîna lui Grigorescu? Ast-fel de pînze nu trebuie să fie admirate numai de cumpărător. Ele ar fi putut fi, barim în împrejurări ca cea de anul acesta, ale tuturor Romînilor. Stăpînitorii n'ar fi pierdut nimic și toți ceilalți am fi cîștigat mult. Unde e între altele uimitoarea toamnă din odaia de lucru a d-lui Delavrancea? Cînd am avut norocul s'o văz odată, m'am încredințat cît de mici și cît de fără gust în alegere sînt în cea mai mare parte pictorii noștri pe lingă Grigorescu. — Apoi unde sînt fetele cari se tăvălesc în iarbă la umbra tufelor, și atîtea jupînese înflorite la obraz, și turmele cari coboară și turmele care urcă cu cîte un cioban înainte și în urmă?...

Se apropie seara și păzitorii mă dau afară. Cu ochii plini de lumina tablourilor lui Grigorescu mă întorc prin celelalte săli de pictură, prin cari trebuie să treci ca printr'un purgatoriu spre a putea cuceri raiul de la capăt. Repede, ca nu cum-va aceste cadre lacome de lumină sănătoasă să-mi fure ceva din lumina pe care am adunat-o eu de la Grigorescu. Sărmane tablouri! Unele sînt cufundate într'un abur verzuiu de baltă zăcută, altele într'o lumină vînată și tristă de țară nordică, altele se ascund supt o ploaie galbenă și năbușitoare. Nu mai vorbesc de cele în cari toate lucrurile staū aproape asfixiate și par'că îți strigă cu cele din urmă puteri rămase: «Aer, aer, îndurați-vă și dați-ne un pic de aer!»

Rar găsești pînze pe cari să-ți poți odihni ochii. Cel mult dacă sînt artiști, Romîni nu sînt. Dar unde e seninul depărtat în care poți respira în voe, cu tot pieptul, aerul țării tale, zicîndu-ți cu mare mîndrie și înduioșare în fața priveliștilor dinainte-ți:

— Cu adevărat frumoasă ești țara mea! Prin multe ai trecut și prin multe vei mai trece. Dar eu nu-ți doresc altceva, de cît să-ți dea Dumnezeu oameni aleși, cari să deschidă ochii fiilor tăi asupra darurilor tale!

G. VILSAN

M A M E I

Stă mama tristă lângă foc
Cu capu'n mîni și tace,
Se uită țintă'n cîte-un loc
Și plîns în ochi îi zace.

Din vreme'n vreme, pe furis
Și-î zvință c'o năframă.
Ce ani de trudă ți-au fost scriși
Și ție, dragă mamă!

Ți-aduc aminte, pînă ieri
Un cap cu bucle crețe
Ți-era izvor de mîngîrieri,
Pe vremi de bătrînețe.

Veghiaș asupra-î ochii tăi,
Cu grije și cu frică,
Spre a-ți feri de oameni răi
Copila ta unică.

Și o priviaș cu, dor țesut
De inima-ți curată,
Și îți părea că n'ai văzut
Mai mîndră niciodată.

Jar cînd să vezi ce bine-o prind
Minunile acele,
Ce tu i-le-ai urzit zimbînd
La lună și la stele,

Te uii la dînsa lăcrimînd,
Și inima te doare,
Cînd vezi că se usucă blînd,
Cum să usuc'o floare,

Și cîte-orî încet, sfios,
Cu vorba ta blajină
Cați, mamă, viermele ce-a ros
A floarei rădăcină.

Și cați măicușă în zadar,
Căci nu'nțelegi și nu vezi
Ce-î scris în zîmbetul amar,
Ce spun acei ochi umezi.

Și plîng în taină ochii tăi,
Văzînd-o cum se stînge
Și simți în grabnice bătăi
Cum inima'ți se frînge.

Și nu mai știi de căpătîiu
Și nu mai știi ce-î somnul;
În pacea nopților rămîi
Rugîndu-te la Domnul,

Cerșind cu lacrimi de foc
Norocul ei într'una.
Tu nu'nțelegi c'al ei noroc
S'a dus pe totdeauna.

ECATERINA PITIȘ.

VREMURI DE BEJENIE

VI.

Frumosul cuib de odihnă al mănăstirii Rîșca avea o singură deschidere largă: spre cîmpia Moldovei. Încolo pădurile de brad o împresurau de pretutindenă cu întunecoasă și veșnică verdeață. Drumea-

curile înguste cari duceau pe valea Moisei și cărările cari treceau muntele la mănăstirile nemțene erau numai de localnici și de călugări cunoscute. Prin alte părți decît prin cîmpie, pe drumul obișnuit, nu putea fi lovită așezarea; decî spre apa Rîștei și spre Moldova, prin luncile de sălcii, se grămădeau și așteptau puținii luptători.

Boierii tineri, cu cai focoși și cu săbiile neliniștite, nu numai din semeție ațineau calea păgînilor: mulți aveau soții tinere pe drumul plaiurilor înalte, la adăpost, mulți aveau logodnice, — și'n sfatul lor zgomotos și fără șir de la poarta mănăstirii numai atîta se înțelese, că cu nici-un preț Tătarii nu trebuiau să sue prin pădure la poiana Pustnicului Iov. Acolo erau adunați mulți bătrîni, și femeî, și copii; acolo se ridicaseră pe brațe averile mănăstirii. Mulți strigau cu foc: «Peste noi să treacă! peste trupurile noastre!...» Și acuma călărînd la lumină, prin noaptea slab luminată de lună, zvrîleau ca o amenințare strigătul acesta, vînturînd săbiile pe deasupra capetelor.

«Ba să-mi fie cu ertăciune, boeri dumneavoastră! zicea Costea Morocine, zîmbînd. Dacăr trece peste noi, atuncia n'am făcut nimic; aū să treacă și aū să-și facă mendrele... Dar se cheamă că trebuie să-î facem să nu treacă peste noi...»

Cei din jurul lui începură a rîde.

«Așa-î! grăi Dumitrașcu Șoldan de la Todirești, să nu treacă! Și n'aū să treacă, jupîne Costeo: avem arcuți, și suliiți, și săbiî, și n'aū să treacă...»

— Ne mai trebuie, mai trebuie ceva! zise Costea.

— Oare ce ne-o mai trebui? întrebă Șoldan, căutînd să-și răsucescă puțina mustață de supt nasul ascuțit.

— Apoi mi se pare că un dram de înțelepciune ne mai trebuie!...»

Andrieș Hamură se uită mîndru în jur, ca și cum el rostise asemenea vorbă; iar Șoldan se alătură vesel de calul lui Morocine:

«Cum văd eu, jupîne, dumneata multe știi... Dacă da Dumnezeu și ne-om mai vedea după întîmplarea care vine, apoi tare ași vrea să cinstim noi amîndoi un păhar dulce...»

— Ce crezi dumneata! zise Hamură dînd din cap, patru limbî vorbește, ș'a fost în Țarigrad, și la Mosc... Pe unde n'a fost!...»

— Cine? cine? ziceau cei din urmă grăbînd caii și cei dinnainte lăsîndu-î domol.

Dumitrașcu Șoldan făcu semn cu capul spre Morocine.

«Da! să vă spun eu! zicea cu mîndrie, înflăcărat, Hamură. A fost și rob la Tătari, în Crim... Și numai el le-a venit de hac... Și să vedeți cum a scăpat!... Să vă spue el!...»

Costea Morocine, c'o mină în șold, cu barba mare puțin înălțată, mergea mîndru înaintea și părea gînditor; parcă nici nu știa că 'n urma lui se vorbește; nici măcar n'auzea.

«Vra să zică îi om purtat prin lune! întrebau cu glas scăzut boierii, grămădîndu-se.

— Ce? zicea cu ifos Hamură. Noi nimica nu știm. Noi sintem de erî, de-alaltăeri... Cînd a începe Costea să-ți spue, uite, stai așa, cu gura căscată!...»

— Ce spuî, frate!

— Da! Aci eū, nu că mă laud; știți cu toții că am fost la Liov, la învățătură, ș'am stat doi ani acolo, — dar ce are a face? Nicī pe-a suta parte nu știū cīt știe el!...

— Auzi dumneata! Și vine de la războiū din țara de jos? Ș'a avut de-aface cu Tătarii...

Atuncia se pricepe el să le găsească de cojoc!»

Și pe cînd Andrieș tot mai înfocat ridica în slava cerului pe prietenul lui, cîțiva din boeri trecură înaintea și împresurară pe Morocine. Era între ei Șerban Vadră, cu coiful și cu zalele bătrînelui Vadră hatmanul, și cu sabia grea și dreaptă de modă leșească; era Toma Voiculeț nalt și sprinten, fără mustăți încă, dar tăcut și încruntat ca un mare căpitan, bun trăgaciū cu arcul după cum se lauda el; era și Nistor Munteanu, bunduc, scurt, lat în spate și cu capul rotund, cumplit la mînuirea săbiei după cît se zicea, și care simțise în cîteva rînduri mirosul sîngelui; erau mulți băeți de neam cari încă nu văzuseră pe Tătari în față, și cari acuma roiaū în jurul lui Morocine, ca în jurul unuia care văzuse lumea, care suferise multe, care știa multe, și care, pe lîngă înfățișare strașnică, avea o barbă mai mare decît bărbile și mustățile tuturor la un loc.

În urmă și pe lături veneau slujitorii călări, cu sulici, cu sănețe, cu săbii; și din fiecare tufiș al luncilor parcă răsăreau sătenii de rînd și răzăși, fiecare înarmat cu ce dăduse Dumnezeu și cu ce putuse. Unii din răzăși aveau cai buni, mărunți, moldovenești, și se înălțaseră în șele cu sulici sau cu pală încovoiată, ca moștenire strămoșească. Erau și puțini arcași pe jos. Mulți aveau topoare cu coada scurtă, și paveze ușoare de lemn de tei pentru apărarea capului de săbii; cei mai mulți eșiseră cu coasa în spinare, cum se obișnuia din vechiine, coasă ascuțită ca briciul care retează capetele călăreților și picioarele cailor ca 'ntr'o fulgerare. Și erau îmbrăcați unii cu mințean de pănură umplut cu bumbac și cusut des, cruciș și curmeziș, de nu răzbătea prin el nici săgeata, nici sabia; alții groși, fioroși, întunecați, cu cojoacele pe dos. Opincile cu care călcau ușor și fără zgomot erau de coajă de copac, ori de piele de porc, cu părul în afară. Cei mai mulți, acei cari nu eșeau aci pentru întăia oară în calea păginilor, aveau în cap, supt cușmă, un fund ușor de lemn de tei, — pentru păliturile săbiilor.

Din funduri de sate ascunse în văgăuni la poalele munților, din bordeiele lor sărace, eșiseră toți luptătorii aceștia la strigătul de durere al buciurilor. Chemarea aceasta din necunoscut, veche și tristă, pe care și copilăria lor o auzise, alungase muierele și copiii în codrii și scosese pe muncitorii umiliți ai pămîntului spre vijelia primejdiei. Așa făcuseră, așa luptaseră, așa muriseră părinții lor; așa, cum da Dumnezeu, erau gata să lupte și ei, cu durere, cu minie, cu disperare, pentru bucățica lor de pămînt, pentru bordeiul lor, așa erau gata să moară fără să geamă, îngrășînd cu sînge pămîntul urmașilor. Nu rideau, nu vorbeau zădarnic; se strînseseră, se înțeleseseră; se adunau acuna în preajma călăreților, și așteptaū vremea să pornească, să dea cu nădejde: priveau zarea înflăcărată fără bătaie de inimă, și cu amărăciune se gindeau că așa va arde și căsuța, și satul lor, și

biserica săracă, și holda nestrînsă, și tot ce au agonisit în zile grele, crunt muncind în sudoarea frunții.

Și cum se opreau la marginea pădurii, în desigur de sălcii, în fața prundurilor Moldovei, începu și 'n munți să adie buciumul, vestind plaiurilor depărtate durerea cîmpiilor. Tinguitoare și tristă venea prin liniștea nopții melodia trăgănată; tufişurile pline de luptători stăteau nemișcate; Moldova scînteia în tremurul undelor crețe, argintată de luna care mergea acuma spre asfințit; un cocoș cîntă de trei ori în urmă, departe, în mănăstirea rămasă pustie, o altă trîmbițare slabă îi răspunde în satul negru și pustiū al Bogdăneștilor rămas la dreapta, în urmă; și vilvoarea de miazăzi crescuse deodată într'o ploaie uriașă de scînteii care ningeau pe jumătate de cer.

Costea Morocine, călare, trecea încet în lungul tufişurilor și vorbea cu glas potolit. Sătenii scoteau din tufe căciulile buhoase și fețele întunecate și ascultau fără de nici-un cuvînt.

«Prin altă parte, zicea Costea, n'au pe unde veni, cîinii! Ceî prinși și chinuți le-au spus care-î drumul, și greș n'au să dea. Întăiu o să lovim noi, călăreții. După aceia cînd i-om împrăștia pe prund și 'n tufe, ești cei cu arcurile, cu topoarele și cu coasele...»

«Boierul acesta bărbos bine grăiește, zise încet, în întunerecul tufişului, flăcăul Tudoriță. Intăiu ei, pe urmă noi...»

— Apoi altfel nici nu se poate, vorbi lingă el un om cu fața blindă, cu mustața groasă mai mult căruntă. Am mai avut noi valuri de-acestea... Păginu-î șiret de nu se mai află. Trebuie să știi cum să-l ieși...

— Doamne, bădiță Ilie, zise încet Tudoruț, tare mi-î inima îndoită... Mămuca și cu Safta au rămas singure...

Și dacă nu mă mai întorc eu, ce fac ele pe lumea asta?...

— Ei, măi băete, cînd i-î dat omului să scape, scapă din toate... Parcă dacă-î foc și moarte acuma în țară, ce putem face? Așa a vrut Dumnezeu ș'am avut inimă, ș'am avut foamete; — acuma vin lifte păgîne... Eu mă gîndesc: dac'oiu scăpa, bine, dacă nu, tot mi-am făcut vacul... Da' de tine poate o avea Dumnezeu grija și te-o cruța...»

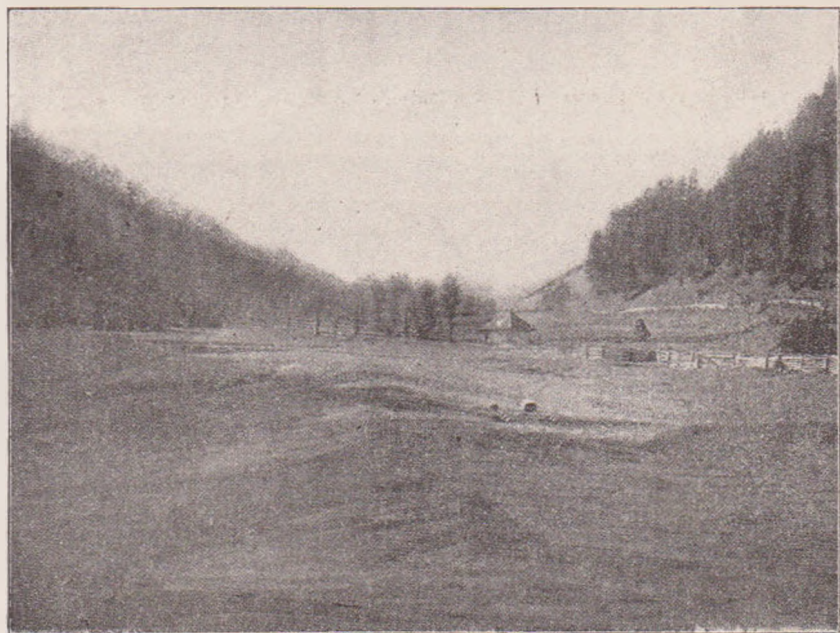
Flăcăul oftă încet, ș'amîndoi tăcură. Iar Costea se strecură spre boierii descălecați între sălcii. Descălecă și el, își mîngîie calul pe coamă, pe ochi, și-î cercă chingile. Trase sabia cu mănunchiul bătut în mănăgăritare, și, în lumina slabă, îi privi apa lucie a penei și firul negru și fin al ascușului.

«Asta-î spovedania noastră!» zise el încet cătră Andrieș Hamură.

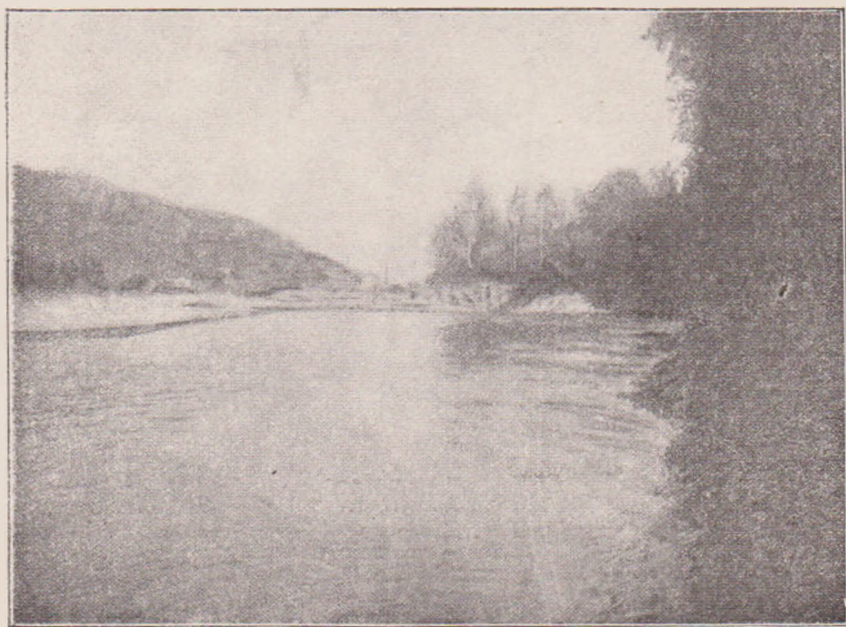
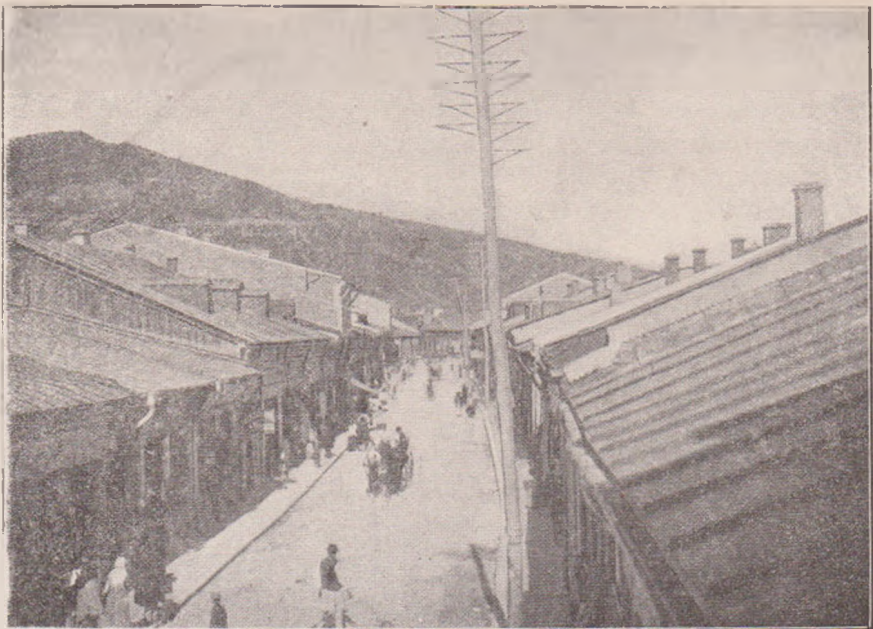
Tinărul îl privea neclintit cu ochii lui focosi și negri, apoi vorbi cu greutate.

«Frate Costeo, de-abia aștept să începem... Tremură inima 'n mine de nerăbdare...»

— Da, cred, răspunde Morocine, cred, frate... Tie ți-î grabă să isprăvești ca să pornești unde te chiamă inima... Sînt și mulți alții aici care abia așteaptă... Aștept și eu, dragă, dar cu mîhnire și cu amar... Eu în viața mea prin multe ploii de sînge am trecut, ș'am văzut rinjetul multor oameni cari se zbăteau în durerile din urmă, ș'am auzit glasul suferinței multora... Și mă gîndesc eu că poate măi bine era să mă fi făcut un monah liniștit, cu cugetul curat, cu inima la Dom-

III. PRIVELIȘTI DE PE VALEA BISTRIȚEI.

IV. PRIVELIȘTI DE PE VALEA EISTRIȚEI.

Supliment la «Sămănătorul», anul V, No. 49.

nul... Ași fi învățat multe și așa fi știut mai multe... Așa, am avut parte numai de necaz și de zbuțum... și totdeauna m'am gândit cu jale la atîția oameni cari mor înainte de vreme, zădarnic... Totdeauna mi-a fost groază de vărsarea de sînge...

— Și asta-î încă una, Costeo, frate... Vorbe de acestea încă n'am auzit de la un oștean...

-- Ei vezi, auzi acuma... și încă multe mai ai de auzit și de învățat... Și poate mor eu acuma — și de la altul vorbe de-acestea n'o să mai auzi... Eu viața mi-am trăit-o... Am trăit-o o zi, două, — și v'am lăsat lumea vouă... Și 'n puțina vreme cît am trăit, eu, frate, n'am avut bucurii... Eu de dreptate nu m'am bucurat, cum nu se bucură niciodată cel care pe drept vra s'o dobîndească... Ș'am zis o vreme: cînd lupti pentru pricina dreaptă, ai nădejde, intră la divanul celor mari: se poate întîmpla să greșască judecătorii și să ciștigii... Dar apoi am văzut că greșeli de-acestea nu prea se fac pe lume; și pentru aceasta am rămas eu sărac toată viața. Și nici de dragoste eu n'am bucurat. De două femei am avut parte; pe una mi-a luat-o un prieten; iar cealaltă avea limba prea mlădioasă și se temea grozav de moarte, fiindcă în mormînt știa că va tăcea veșnic... Cum de mormînt eu nu mă tem, nu ne-am adunat multă vreme la un loc! — Ș'asa, dacă nici averi n'am avut, nici dragoste, — cu ce-am rămas eu? De ce am trecut prin lume? — Și de-aceia cu scîrbă mă gîndesc acuma la ceasul ce vine; căci poate să mor și încă n'am aflat de ce-am trecut eu prin lume... Ci totuși poate v'oiu muri și voiu afla...

Morocine se opri o clipă, apoi începu a ride: — Știi tu, frate, de ce înșir eu atîtea palavre cîteodată? Dacă n'ai știut-o, s'o știi: vremea numai cu vorba se 'nșală, asta-i!...»

Tăcură un timp. În luncă era liniște adîncă; luna se lăsa spre asfințit și umerele sălcilor se lungeau spre Moldova. Părea din ce în ce mai tristă luna, în singurătatea cerului.

Intr'un timp, zise încet Hamură:

«Frate, Liliana unde-o fi oare?..»

Costea nu răspunse, și tăcere neclintită iar se întinse. Așa trecu un timp; luna tristă tot mai mult se lăsa spre codri negri ai munților, și adierea melodioasă a depărtărilor contenise; cînd deodată tropot iute de copite tresări în noapte, din cîmpie. Întăiu se auzi nelămurit, ca un freamăt al unei grindine, apoi tot mai deslușit. Prin tufișurile de sălcii trecu o undoire de val.

Andrieș Hamură își simți inima bătînd grăbit, înfierbîntată. Cum treceau clipele grele nu-și mai dădea socoteală. Ochiu ațintiți spre apa licăritoare a Moldovei vedeau nedeslușite șiraguri de fantasme cenușii care piereau pe dată ce i se năzăreau; și deodată, parcă cineva l'ar fi atins pe umăr, tresări: un călăreț, unul singur, se oprise pe malul Moldovei, dincolo; sta neclintit în pînza de păianjen a luminii pe moarte, plecat puțin înainte, cu sulita înălțată în văzduh ca o linie neagră, subțire. Și ca ntr'un farmec, ropotul crescînd, și, ca aduse de un vînt nesimțit, alte umbre răsăriră la malul apei. Andrieș Hamură le număra; și deodată le pierdu șirul. Mai multe, tot mai multe se strîngeau. Și în apa licăritoare deodată tremurată lucirile faclelor.

«Focul acesta e pentru mănăstire...» gîndea Hamură, pe cînd încet, cu luare-amînte, umbrele tăcute intrară în apă. Caii călcară lin la mal, — după aceea apa păru că vine mare, prinse a vîi ca purtată de vînt, răscolită, învăluită de copite.

Șiragul de călăreți creștea, înnainta. În fund, pe cellalt mal, oștenii păgîni păreau mici, cei cari se apropiau de cellalt mal tot mai mari și mai înalți păreau, cu armele lucind, cu cușmele late de dihăni buhoase în cap. Un rînd de cai bătî prundișul cu copitele.

Atunci, în clipa aceasta, un glas grozav, glasul lui Morocîne, izbucni în noaptea pustie, prelungă chemare de războiu: «Pe dinșii, fraților»!

Andrieș Hamură, ca izbit de ceva, sări în șeaua murgului; toată roata boierilor tresări călare din desișul sălcilor, învăluind ca valuri mlaja tînără, spre prund. Morocîne se repezise vijelios înnainte, pe cînd călăreții păgîni se frămîntau grabnic: cei de la mal căutau să intre iar în apă și nu puteau din pricina celor cari veneau într'acoace; cei din urmă, cu urlete prelungi, începură a îndemna pe cei dinnainte. În adîncă dezlănțuire de glasuri, în neorînduiala dintru început a călăreților tătari, boierii se repeziră fulgerători cu caii lor odihniți.

Scurt sunară paloșele și cele dintăiu răcnete de moarte. Ceata avîntată, intrase, spintecase cele dintăiu șiraguri de păgîni, dar cei din urmă își îndemnat prin apă cu urlete fugari, coteau pe laturi și amenințau să cadă din două părți, în coasta pușinilor boieri.

«Innapoi!» urlă Morocîne, învîrtindu-și pe deasupra capului sabia încovoiată. Un călăreț amenințator venea spre el: scurt îl ajunse cu vîrfurile săbiei între ochi și-l răsturnă pe spate; întorcîndu-și calul în loc, pocni pe al doilea răpezind îndărăt ferul luciu, apoi se aruncă în goană înnainte, pe cînd boierii se răsfireau spre sălcii.

Călăreții păgîni eșiți la mal porneau goana, se împrăștiau după fugari; grămăjoare răzlete alergau cu sulite aplecate, cu săbiile înnălțate. Dar un răcnet greu din sute de guri, un răcnet de minie și de disperare, porni, crescînd, acoperind urletele lor; scurt contenii apoi, și țărani cu cojoacele pe dos, cu căciulile buhoase, cu mintele negre de pănură, cu topoarele, cu arcurile și cu coasele lor zvicniră din întunericul desișului. Intr'un avînt repede eșiră în calea călăreților păgîni, se opriră, se înțepeniră parcă în picioare, luară vînt, se opintiră; cu icniri izbiră topoarele, opintindu-se făcînd vînt coaselor; cai și călăreți căzură; alții cu răcnet străin de războiu se năpustiră; dar cojoacele mari păreau crescute din pămînt, nu cădeau la o izbitură de sabie, nici la două; ochi floroși îi priveau, îi cereau aproape, și topoarele se înnălțau, și coasele ca o apă cu luciri flo-roase dădeau izbiri șuerătoare; nimic nu putea parcă opri minia oamenilor acelora cari veneau pe jos înnaintea morții, tăcuți, mînioși, cari primeau cu nepăsare moartea și care dădeau lovitura morții ca din minia sufletului lor amărit.

Prin cele din urmă luciri ale lunii în asfințit, boierii întorși din risipire izbiră iar de pretutindenii pe păgîni; sătenii se traseră în tufșuri; dispărură și boierii, — și începu o luptă crîncenă și mută de

urmăririi între puțini, o luptă în care cel căzut primia toate loviturile, cu cruzime, pînă ce gura nu mai avea geamăt și ochii nu mai aveau sclipiri.

Pilcul de păgîni era mare: erau sute de călăreți repezi ai pustului. Unul cite unul cădeau sătenii, și pas cu pas se trăgeau, doșiți de tufărișuri, spre mînăstire. Facile alergau prin cîmpie, și cum luna asfințea, vatra unui nou răsărit de lună părură cele dintăi case aprinse ale Bogdăneștilor. Ușoare la pîrjol, acoperișurile ușoare de stuț dintr'odată izbucneau în lungi pâlălăi spre cer. Cîmpia, tufișurile se rumeniră, și călăreții Tătari cercetau repezi în toate părțile, plecați pe oblic, pe urma boierilor și a țaranilor.

Dar cînd ajunseră la apa Rîștei din nou se izbiră de șiruri neînduplecate de oameni care-și pregăteau uneltele morții scuipînd în palme. Intr'o nouă învălmășeală, doi călăreți păgîni tăiară rîndul și săriră pe malul apeii. Tudoruț flăcăul, nalt și drept, mai galben în lucirile pojarului, își făcu loc cu coatele spre ei:

«Stați, stați, să-i judec eu... tot au pus foc și la casa noastră...».

Și cumpănindu-se donol, în două fulgerări iuți, reteză capetele celor doi Tătari, cu coasa. Capetele se rostogoliră singerate, cu ochii holbați pe mal; caii spăimîntați răzbiră prin apă cu trupurile prăvălite din șea, atîrnate în scări. Și oamenii iar căutau dosuri prielnice; dar flăcăul sta neînduplecat, cu coasa lui, și ochii îi luceau ciudat, pe cînd sufla greu, cu gura deschisă puțin. Sosi un călăreț și căzu; sosită doi cu sulitele întinse, sosi și al treilea, și al patrulea, — și Tudoruț gemu greu și se întinse la pămînt pe malul Rîștei, și coasa căzută cunună la cap lucea ca un craiu-nou în vilvoarea tot mai întinsă și tot mai înaltă, pe pinza roșie a căreia se țeseau, ca paseri prădalnice în zbor, năvălitorii.

Dar Tudoruț nu-și dăduse suflarea din urnă. Gîfția greu și în ochii lucioși i se răsfrîngea pojarul satului. Mai trăia cîteva clipe ca să se mai gîndească la Safta, și la maica rămasă de-acu singură în lumea asta; mai trăia ca să mai vadă hărțuiala îndîrjită deacolo, din preajma mănăstirii. Și gîfîind flăcăul vedea pe Costea Morocine sosind virtej cu călăreți după el. Erau cu el toți răzășii cu căciulii nalte de piele de miel, și Andrieș Hamură cu ochii lucitori ca două diamante, și Șerban Vadră cu sabia lui mare, cu zalele-î aurii și cu coifu-î ca o lună albă; era și Nistor Munteanu grănădit în șea, învîrtind ca un fulger sabia; și Toma Voiculeț cu arcul într'o mînă și cu sabia în alta; și de prin tufe ieșeau iar, par'că nu mai aveau moarte, încruntații și umiliții pămîntenii, cu topoarele și cu coasele. Tudoruț vedea ca prin sită pe Costea Morocine, tăcut, înălțat în șea, învîrtind o barbă ca o mătură și o sabie care părea înmulțită, purtată de braț cu vine de criță, îi vedea pe toți isbind, vedea pe mulți căzînd; în ochii lui pe moarte se resfrîngea toată lupta aceasta a durerii și a disperării; în urechile lui răsuna zăngănirile armelor, și pocnetele rari, adînci, ale sănețelor. Și dintr'odată, cum i se apropia sfîrșitul, cum i se scurgea lui singele, olată cu vieața, Tudoruț văzu nedeslușit, simți mai curînd, lingă el, într'o roată de păgîni ca din pămînt izvorîți, simți o arătare ca din alte lumi, un om urît, mustăcios, cu sprincene

groase ca lipitorile, cu obrazul cioplit ca din toporul uriaș cu coada lungă, pe care-l purta cu mâinile-î noduroase. Îi auzi normăirea adîncă de minie, și dintr'odată cunoscu pe Ilie Buzărlan de la Forăști; îl văzu încordîndu-se, îl auzi icnind, auzi deslușit isbirile toporului, apoi văzu pe Buzărlan rînjind cumplit, cu buzele răsfrînte, cu obrazul încrêțit, în rumeneala puternică ce lumina ca ziua. Apoi îl auzi iar gemînd cu minie, îl văzu iar scuișind răsunător întîu în palma dreaptă, apoi în cea stîngă, pornind înnainte piciorul drept și înnălțînd în stînga toporul uriaș; și rîsul tăcut și grozav se arată din nou în mustața stufoasă tușinată drept de-asupra buzelor. Auzi după aceea un glas blînd care al lui Buzărlan era, dar părea al altuia: «Aista-î Tudoruț din Bogdănești...» Și flăcăul muri cu un răsuflet de ușurare, pe cînd mîni aspre și păroase îi închideau ploapele și făceau asupra capului semnul sfînteî cruci.

Iar satul ardea, și în noapte tremura lumina învăluită cu fumul; la marginea codrului de brad tresăriră în flacări subțiri și clădirile din jurul mănastirii; dar pilcurile spîrcuite ale necredincioșilor alergau înapoi; și ca din pămînt, din fiecare tufă, răsărea cojocul sălbatec și min-teanul, toporul, arcul și coasa; neosteniți și neimblinziți, cu durere și cu amar, cu minie și cu disperare, dădeau moarte și mureau țăraniî pe brazda vechiului lor pămînt.

VII.

După scufundarea clopotelor, mulțimea se grămădise în fugă spăimîntată în munte, prin rîpa Dracului, la poiana pustnicului Iov. În-naintaî cu greu cei din urmă oameni și cele din urmă care, pe valea îngustă a pirăului Moîșa; căruțele și boii rămîneau în ocolul mănăstiresc, dosit ca o tainiță dîncolo de pirău, în codru; oamenii luau în brațe pe copiii cei mai mărunți, și încet, printre desîșuri, pe sub bolta scundă și neagră a brădetului, începeau urcașul.

Din vreme în vreme lumina luneî scăpăta puternică într'o revărsare bogată, și în întunerecul frunzișurilor se întindea o pinză albă sfișiată, lăsînd să se vadă pe alocuri negrul pămîntului; în alte părți o ploaie dulce se strecura cu taină, în tremurătoare firișoare argintii, iar în deschideri mai largi, între trunchiuri bătrîne, sub pod negru de ramuri, se simțea numai de-asupra lumina, pe cînd de desupt umbra numai se îndulcea; și oamenii trudiți, încovoiați, abia se deslușeau, și urcau gîfiînd pe îngusta cărărușă, pierduți ca într'o nemărginire în codrii fără sfișit.

În noaptea de vară, după căldura zilei, plutea sub bolți, puternică, mireasma ascuțită a rășinei de brad. Din nemăsurate depărtări, pe rîul negru al virfurilor, venea arare un șuet moale, un fior adînc și tremurat; îndată urma o tăcere ca o veșnicie: și'n tăcere deodată tresărea undeva chemarea tînguitoare a bufniței, ori rîsul spăimîntat al huhurezului cu ochii mari de om.

Pe calea pietroasă urcară cei din urmă fugari, cu cel din urmă călugăr, și răzbătură în poiană. Acolo își avea chilioara, supt stîncă

săpată, cu brad captușită, bătrînul pustnic Iov. În hruba îngustă, înaintea citorva icoane șterse, ardea candela de seș, pîlpîind, clipind ca un ochi fricos. Cîteva focuri de vreascuri uscate ardeau înaintea chilioarei, și'n jur, în larg luminiș, stăteau grămădiți în tăcere sutele de oameni veniți de jos, alungați de negrul vîrtej al groazei.

Iov bătrînul, aschet slab și osos, în rasa-i veche de pănură cafenie, sta cinchit la pămînt, înaintea peșterii, a mormîntului în care trăia, cu mîinile pe genuchi aproape acoperite de barba albă. Din orbite negre ochi pustii de veghere priveau țintă înaintea. Prin sprîncenele cu peri rari crescuți încovoiați înaintea ploapelor. Părea că nu vede pe nimeni, și din cap clătina domol, neîntreput, la dreapta și la stînga. La nouăzeci de ani își începuse pustnicia bătrînul Iov, și de douăzeci de ani se chinuia aicea, lingă rîpa Dracului, alungînd, cu rugăciunile lui, rătăcitoare duhuri necurate, trăind Dumnezeu știe cum, prin vijeliile nopților, prin viforurile iernilor. În fiecare toamnă îl coborau călugării la mănăstire în vale; acolo se spovedia și lua împărtășania sfîntă; pregătit așa pentru moarte, urca iar coasta și aștepta. Și veneau vînturile grele și lapovițele, și ninsorile, și se închideau cărările, iarnă lungă și aspră înmormînta acolo sus pe bătrînul schivnic; apoi urlau șuvoale primăverii și treceau pe coama codrului suflările grele, adînc răsunătoare ale austrului; și sătenii din Bogdănești se urcau pe rîpa Dracului cu călugării; și'n chilioara pustnicului, într'o rază de soare strecurată din înalt, lucea, în ulcicuță de lut, un ghiocel alb ca și zăpada care se topise; iar bătrînul Iov ridica mîna slabă și binecuvînta încet pe acești oaspeți ai singurătății lui, pe acești vestitori ai primăverii.

Acuma sta cinchit, și, neclintit, privea la durerea grămădită în juru-i. Focurile zvîrleau luciri fantastice și purtau umbre pe zidul negru al poenii. Călugării rîșcani adunați aproape de el îngenuchiaseră: o sută și mai bine de călugări se sunereau înaintea Domnului și se rugau în gînd ori șopteau abia auzit, cerînd îndurare pentru țară, pentru creștini și pentru sfîntul lăcaș părăsit.

Boieri puținii se opriseră în aceste locuri și urcaseră cu greu, cu inimă puțină, costișa; cei mai mulți se necăjeau înaintea, pe înguste drumuri pustii; lăsaseră căruțele, încărcaseră puținul ce le mai rămăsese pe cai și orbăcăiau prin întunecime și singurătăți. Cei rămași, între slugile și robii credincioși la asemenea nevoe, făcuseră culcuș în grabă, din cergi și blănuri, copiilor; iar ei, boieri groși cu barbă mari și fețe rumene, cari se bucuraseră de bunurile lumii acesteia, și jupînese palide și triste în strae cernite, stăteau cu ochii ațintiți, cu gîndul la curțile pustii rămase în urmă, și la feciorii furtunoși cari ațineau în vale calea păgînilor.

Aceiași jale tăcută stăpînea și mulțimea cealaltă la un loc grămădită, a femeilor multe cu copii mărunți și a puținilor bărbați bătrîni, slabi și nevolnici. Desculțe, în catrințe, c'o leancă subțire în grabă zvîrlită peste cămașa de in, și alături cu cîteva boarfe strînse cu tremur și legate la un loc într'o buccă, stăteau grămădite la pămînt femeile prostimii. Multe îmbrățișau și țineau strîns la sîn prunci, cu

o mină, iar cu cealaltă mîngîiau capetele bălăi ale copiilor mai mărișori, adormiți flămînzî alături, pe pămîntul jilav.

Și focurile ardeau domol, limbi ascuțite tresăreau învăluind fume-garea ușoară în întunecimea de deasupra.

Un timp tremurată țipetele slabe ale unui copil de țîță, apoi abia se auziră tot mai potolite, pînă ce conteniră, și o tăcere grea se întinse. Și ochii pustnicului bătrîn și ochii călugărilor ingenuchiați și privirile arse de lacrimi ale femeilor stăteau ațintite înaintea, spre răsărit. Într'acolo vilvoarea depărtată, în zarea necunoscută, lumină ca un semn de moarte; din poiana deschisă spre cîmpii se vedea întreagă scăzînd în culoarea singelui, crescînd dintr'odată ca suflată de vînturi aprige. Apoi, într'un timp, începu să slăbească încet-încet. Și în tăcere răsbătu un glas ușor al unei femei, și toți tresăriră :

«S'aude svon...»

Din valea apelor, prin liniștea nopții, străbătuse freamăt prelung de răcnete, slab, domolit de depărtare. Privirile cercetau noaptea, dar nu vedeau nimic spre întunecul coastei; însă urechile ațintite prinseră iar ca o larmă de vînt cine știe unde; și cu toții, fără ca cineva să rostească un cuvînt, înțeleseră că o undă din șuvoiul năvălirii a ajuns și jos la Bogdănești și la Rîșca.

Atunci se sculă în picioare bătrînul Ioan, starețul, își făcu cruce, înălță ochii spre cer și începu să se roage domol. În urmă-i, tăcuți, călugării se ridicau, făceau semnul sfînt și băteau metanii. Cîteva femei începură să plîngă și glasul lor de jale părea un bocet stăpînit la marginea unui mormînt. Multă vreme se rugă bătrînul; își făcea cruce și murmura neclintit, cu mîinile la piept și pustnicul lov; apoi călugării încremeniră în genuchi, și starețul, lăsîndu-se la pămînt, își cuprinse capul între palme și rămase așa.

«Arde satul și mănăstirea! zise cineva».

Para se înălța spre cer, și lumina cu luciri cumplite bătea în poiană. Femeile se boceau mai tare; copiii tresăreau din somn cu plîsete tînguitoare. Starețul stătea neclintit cu capul între palme. Ceî din jur îi auziră glasul înăbușit :

«Nu, nu pot să mă uit într'acolo, spre așa nelegiuire...»

Și cum plîsetele slăbeau și tăcerea se întindea iar, pe cînd cerul se rumenea tot mai aproape, înaintea mormîntului lui, pustnicul Iov se mișcă și începu să vorbească :

«Iaca așa, vorbea el încet, foarte lămurit, așa am mai văzut eu zdruncin și durere... Au fost cumplite vremuri pe pămîntul acesta... Așa a fost pe vremea cuviosului Bogdan-Voevod... Atuncea, în vremea Paștelui, s'a întimplat să moară spurcatul Baiazid și a venit la împărăție Selim Sultanul, și atuncea a fost la noi boală, și moarte multă, și multă neorînduială în țara Moldovei: ba foamete, ba foc, ba dese strîngerî de oști... Mulți ziceau că acestea sînt semne rele, că are să se ridice împăratul cel rău care se chiamă Antechrist... precum și'n cărți scrie... S'atuncea iar a ars păgîinii mănăstirea noastră... mireasa lui Hristos... Și pe-aici, prin ripa Dracului, a fugit bieții monahî cîți a putut scăpa cu vieța... Așa a fost în acea vreme; ș'acî iar s'arată semne rele... Acî văd și eu foc... par'că s'au aprins nourii...»

Bătrînul tăcu un răstimp; apoi își făcu cruce cu mina osoasă, încet, odată, de două ori, de trei ori.

«Doamne al puterilor! rosti el lin și încet; tu care gemi mai greu de cît furtunile mărilor... și care împărățiile ca pleava le vînturî... Tu pleci cerurile, și te coborî, și sborî, și plutești pe aripile vîntului... Doamne! Obosit-am în suspinare, toată noaptea îmi scald patul cu lacrimi; ochii mei se tolesc de mîhnire... Bate iar, Doamne, peste fălcî pe dușmanii noștri, căci plin de spaimă-î sufletul norodului tău... Fă să ploaie peste ei fulgere, foc și pucioasă; și vînt arzător să fie partea păharului lor...».

Pustnicul căzu încet la locul lui: plîngerile femeilor rămaseră tremurînd în tăcerea poenei; apoi încet-încet conteniră și ele; și liniștea grea a așteptării se întinse ca un val de apă mare.

Somnul domolitor îngreua trupuri trudite; pleoapele de plumb se lăsau peste ochi în care lucea lumina pojarului depărtat.

Și din vreme în vreme, prin codrii fără sfîrșit, trecea șuetul lin, plîngerea brazilor întunecoși; strigătele paserilor de noapte împrăștiau fiori în tăcere. Copiii flămînzi și femeile goale și flămînde dormind somn chinuit pe pămîntul tare, vedeau în visuri fantasme roșii de sînge, și căsuțele lor sărace, cuiburile bucuriilor și durerilor lor, în flacări; și holdele risipite, și cenușa vetrelor în vînturi spulberată; și se înălța o oftare de jale, și tresărea un suspin de copil, pe cînd focurile murînd trimiteau în jur pale de umbră ca mîngîierî nesimțite.

Pustnicul vechiu sta neclintit; starețul Ioan și călugării, treji, așteptau clipă după clipă; și clipă după clipă trecea, în durerea așteptării. Va arde mănăstirea și se vor dărîma zidurile; cenușă va rămîne pe unde au fost sate de credincioși; și ca sălbătăciunii flămînde vor rătăci prin codri; apoi se vor coborî la vale în țară pustie, și vor plînge lacrimi de sînge, cum plîngea odinioară Irinia pe ruinile Ierusalimului! — Așa cu scîrbă, cu amar și cu durere, gîndea în sine starețul Ioan; și se mai gîndea că poate nici nu este pe lume pămînt frumos și binecuvîntat așa de des bîntuit de furtuna focului și a săbiilor neamurilor păgîne!

Greu, ca lacrimi, picurau clipele. Multă, multă vreme păru a trece; apoi negura nopții de groază se risipi; focul din cîmpie păli; și de parte, în răsărit, semnul de sînge al zorilor încinse zarea.

O zi tristă, limpede, cu cer fără nourî dezvăluia poiana, codrii și cîmpiile depărtate acoperite de aburi. Pe vîntul dimineții venea fum ușor, cu miros iute de arsură.

Și cum un soare strălucit umplea lumea de lumină, din poteca întortochiată, din jos, de pe coastă, răzbătura glasuri, întiiu nelămurite, apoi tot mai apropiate; și puținii luptători din vale, osteniți și galbeni, intrară în poiană.

Glasurile se deșteptară. Boierii, robii, femeile țaranilor cu copiii se ridicară, impresurată cu întrebări multe și felurite pe cei veniți. Mamele cernite și boierii își îmbrățișau în lacrimi feciorii, neveste întindeau brațele spre soți; multe plîngeau cu bocete grele pe cei cari rămăseseră jos, pe malul apelor.

Slăbiți parcă, stropiți cu sînge, priveau ca de piatră în juru-le, luptătorii. Și abia li se descleștau gurile pentru vești cumplite :

«A ars satul din vale... A ars și mănăstirea... A rămas ziduri negre... A murit mulți bărbați luptînd.... E plină de morți lunca dintre Moldova și Rîșca... Mulți au căzut în robia păginului...»

Și lîngă bătrîna, logodnica flăcăului cu mustața neagră aștepta cu obrazul împietrit și nu întreba.

Dar un glas rostea încet numele celor morți, și Safta auzi deslușit :

«A murit și Tudoruț din Bogdănești...»

Și nu zise nimic, fără lacrimi rămase, cu ochii lucind nebuni, cum fără lacrimi cu toții stăteau, ca într'un cimitir, în care cu toții își îngropaseră nădejtile și iubirile.

(Va urma sfârșitul).

M. SADOVEANU.

EPIGRAMĂ

Stindardului țării.

Tu care represinți, temut,
Jubita Țară Romînească,
Din lemn de-al nostru ești făcut, —
Dar din mătase franțuzească.

RADU D. ROSETTI.

CRONICĂ

I. Teatru.

D. Zaharie Bîrsan își urmează neobosit reprezentațiile de teatru prin Ardeal, în ciuda multelor sacrificii pe cari i le cere — fapt vrednic de osîndă — chiar și publicul romînesc, prin nepăsarea lui. Astfel, Sibieniî, cari au o părere foarte înaltă despre rostul lor cultural, au întrecut ori-ce așteptări... în rău; abia s'a putut da reprezentația și lumea din sală parcă ar fi vroit să se potrivească la număr cu bieții actori de pe scenă! E trist și trebuie să înceteze odată astfel de fapte anti-culturale, mai ales cînd ele se petrec în centrele dintîiî ale vieții noastre publice. În schimb, d. Bîrsan și entusiasta sa tovarășe de apostolat, d-șoara Olimpia Brașoveanu, o talentată actriță, plină de rîvnă, au fost răsplătiți și mîngăiați printr'o reușită strălucită la *Oravița*. Trupa d-lui Bîrsan a jucat apoi la *Hușeg* și în *Abrud* și va mai juca în *Alba-Iulia*, *Brașov* și alte localități care nu s'au ales încă. Ne pare însă foarte rău că scopul turneului, adunarea unui capital pentru continuarea studiilor dramatice ale d-lui Bîrsan în Italia, nu se va ajunge, precum se plîng ziarele de dincolo.

II. Cărți.

Clasica operă a d-lui A. C. Popovici despre monarchia austro-ungară preocupă mereu revistele și ziarele streine cele mai de seamă. E foarte îmbucurător pentru noi că până și adversarii de idei ai d-lui A. C. Popovici recunosc fără rezervă valoarea științifică și literară a cărții. Astfel contele Iuliu Andrássy, fiul marelui om de Stat și actualul ministru de interne al Ungariei, el însuși un distins scriitor politic în aceeași specialitate ca a d-lui A. C. Popovici, a mărturisit, în discursul său din urmă, care a făcut senzație, că opera d-lui Popovici e «alcătuită cu mare aparat științific» și e «foarte interesant scrisă». E bine să știm cu toții asemenea laude meritate, care se resfrîng asupra neamului nostru întreg, și fac rău unele organe politice românești că nu le pomenesc cu nici un cuvînt, parcă nici nu s'ar fi spus și nici vre-un preț n'ar avea.

* Este foarte actual studiul d-lui Tr. G. Djuvara, ministru plenipotențiar și președinte al Asociațiunei literare și artistice internaționale, despre «Dreptul de autor al streinilor în România» (București, Tip. «L'Indépendance roumaine», 1907; pp. 42 în 8° mare). D. Tr. G. Djuvara este și raportorul «ante-proiectului de lege asupra dreptului de autor», publicat acum; decî părerile d-sale au o însemnătate specială din acest punct de vedere. Chestiunea e din cele mai serioase, căci sînt în joc interesele vitale ale culturii noastre, astfel că vom reveni asupra ei și în deosebire asupra ante-proiectului de lege, pe care mulți îl găsesc foarte nefavorabil, în unele articole, pentru propășirea noastră culturală.

*E și cel mai ieftin (numai 20 de bani!), dar și cel mai practic pentru popor excelentul *Călindar de la Cluj* care apare în Biblioteca secției clujene a Asociației culturale ardelene. Ediția pentru 1907 este alcătuită cu spirit înțelegător, cu dragoste de popor și cu bunul simț care fac așa de rodnică activitatea fruntașilor Asociației din Cluj. Materialul e foarte bine ales și popular scris; o idee norocoasă este articolul informator despre Expoziție și vederile din ea. Sînt fericite alese și poeziile (din operele lui Coșbuc și Goga); d. L. Pușcariu dă poporului sfaturi de folos despre asigurări.

* Editura W. Krafft din Sibiiu, care de zeci de ani răspîndește printre Romîni ardeleni calendarele sale romînești, ni trimite «*Amicul Poporului*, calendar ilustrat, pe anul 1907», întocmit de d. I. Popovici. O țărancă torcînd, într'un interior de casă românească, ni se înfățișează pe coperta în culori; două alte ilustrații, foarte bune, dau vederi ale marelui Catedrale a Mitropoliei ardelene gr. or. În partea literară, citim o vioaie schiță a Rusciucului de minunatul scriitor de călătorii care este d. N. Iorga, o poezie a d-soarei M. Cioban, poezia d-lui Cerna — «Înseninare» — reproducă după «Sămănătorul», o descriere cu ilustrații a Expoziției Naționale, un practic început de dicționar economic, o cronică internațională a evenimentelor de peste an, traduceri din englezește și alte lucruri interesante. Așteptăm curioși și celelalte Calendare ale editurii Krafft.

III. Reviste.

Viața românească din Iași, nr. 9, are în frunte o povestire de moravuri interesantă și bine scrisă (*Crișma lui Lache*) a d-lui Sp. Popescu. Mai sînt contribuiri de istorie sau critică literară (d. G. Bogdan-Duică despre tragedia Lantor tradusă de Conachi și d. M. Carp despre poeziile d-lui O. Carp), o poezie spirituală a d-lui G. Ranetti, articole culturale și informații din Ardeal, Basarabia și Bucovina (despre aceasta din urmă scrie d. G. Tofan, care tratează mișcarea teatrală). D. G. Kernbach are un articol de impresii și critici despre *Expoziția jubilară*, d. Al. N. Gane dă amintiri vioae, prinse cu talent literar, «*Din viața de voluntar*», iar d. dr. N. Lupu se ocupă într'un studiu de rolul medicinei față cu boalele țaranului român. Mai citim și numeroase recenzii și o revistă a revistelor despre *toate* revistele, străine și românești, cu excepția ciudată a revistei noastre, despre ale cărei sumare nu se știe nimic la *Viața românească*, deși noi avem știre despre activitatea ei. Cine să fie mai bine și mai obiectiv informat?...

* În *Neamul românesc*, nr. 57, d. N. Iorga se ocupă în primul articol de *alegerile comunale*, cerînd o dreaptă lege comunală nouă, care «să gonească dintr'un cașcaval, prea îngrozitor de scormonit, șoareci cari pot să se hrănească și aiurea, dacă, totuși, ei trebuie să se hrănească». Informații prețioase—păcat că și întristătoare în cel mai înalt grad—ne dă o scrisoare din Dobrogea, despre viața politică și administrativă foarte rea a frumoasei provincii. Redacția revistei adaogă cu dreptate că «aceasta ar fi «chestia Dobrogei», iar nu grija drepturilor electorale pentru neastîmpărații de toate neamurile cari locuiesc în orașe».

* Revista francezo-romînă *L'industrie roumaine* din Capitală, publică în fruntea numărului din urmă un articol instructiv al d-lui dr. G. Moroianu despre «Capitaliștii englesi și industria maghiară» cu interesante considerații asupra propunerii d-lui dr. Istrati de-a se întemeia un muzeu comercial pe locul Expoziției de la Filaret.

* *Familia* din Oradea Mare ne surprinde foarte plăcut printr'un frumos articol al d-lui Andrei Birseanu, excelentul scriitor și profesor brașovean, despre maestrul G. Dima,—cel mai bun articol ce s'a scris vreodată despre activitatea și viața marelui compositor. Se reproduc apoi din «Anuarul societății pentru crearea unui fond de teatru» informațiile și amintirile prea interesante ale d-lui B. Podoabă despre «*Prima societate teatrală română ambulată în Transilvania*». Tinărul S. Dan, care are mult entuziasm și înțelegere clară pentru nouile curente ale vieții noastre culturale, lămurește pentru cititorii ardeleni însemnătatea revistei *Neamul românesc*.

IV. Ziure

Răvașul, nr. de la 8 Decembrie, dă în pagina întiiu o vedere dela Expoziția națională (*Turnul lui Iepes*) și vestește că pentru anul ce vine plănuiește mai multe îmbunătățiri și sporirea abonamentului, pîn'acum cu ade-vărat minimal (3 coroane).

Sc.